

Յ Ե Ղ Ա Ք Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Տ Ե Ր Ս Ի Մ Յ Ի Ք

Տ Ե Ր Ս Ի Ք Բ Ի Ե Ր Ա Ֆ Ն լ Ե Ռ Ն Ե Ր Է Ն ի Ե ս Կ ի և ի Ե վ Ե Ր Ջ Ա Ն Ա յ
Ե Կ Ի Ր Ա Մ Ի վ Ե Ր Ի Ն և վ Ե Ր Ի Ն Ե Ի Ն Ղ Ե Ր Ո Ն մ Է Ղ ա մ Կ Ի Փ Ի Ե Ր Վ . ա յ Ի Ն Ք Ն
Ս և - Ջ Ե Ր Ի Ն և Ա Ր ա ծ ա Ն Ի Ի Ն մ Զ ա վ ա յ Ե Ր ի Ե մ ա յ , ի ր մ Է Ղ պ Ե Ր Ո Ն ա
Կ Ե Ր Վ մ Ի ա Ն Գ ա մ ա յ Ն Շ Է Ն Մ ա Ն , Ա Ր Ջ ա Ն , Ղ Ե Ջ Ե Լ - Բ Է Լ Ի Մ Է , Տ Ե - Ժ Կ
(Ա Ռ Ի Ե Ժ) , Մ Ե Ն ձ Ո Ւ Ե , Ս Է Լ և Մ ա Ղ Բ ա Ր ձ Բ ա Ք Ե Ր Զ ու ա Ն ա Ր ա Մ
պ ա Մ լ Ե Ռ Ն Ե Ր Ը : Տ Ե Ր Ս Ի Ք Ն ա Ր և Ե Ր Բ Է Ն Զ Ի պ Ի ա Ր և Ս Ե Մ Զ Է վ Ե Ր
Կ ա Ր Ի 5-6 օ Ր և ա Ն Ե ա Ն ա պ ա Ր Է , ի ս Կ Է Ի Ե Ս Ի Ե Ն Է ա Ր ա Մ 3-4
օ Ր և ա Ն : Տ Ե Ր Ս Ի Ք Ի Բ Ն ա Վ Լ ա Յ Է ա մ ա Գ Ո Ւ մ ա Ր Թ Ի Ե Ր ա Մ Ե Ր Է Բ ա Ն
200,000 ի Ե Է ա Ղ Ե Ո Ւ , Ե Ր Ո Ն Յ մ Ե Ժ մ ա Ր Ղ Ե Ջ Ե Լ - Բ ա Ղ Կ ա մ Ի Ր Ե Մ Է
և Կ ա մ Ի Ր Ե Մ Է լ Է Կ Ո Ջ Ե Մ ա Ժ ց Ե Ղ Ն Է . ի ս Կ Ե Ե Ի Ր Ո Ր Դ ա Վ ա Ն ա Ն Է ա Ն Ղ Բ ա
Ն Ո Ղ Ն Ե Ր Ը Է չ ա յ Ե Ր Ն Ե Ն , Ե Ր Ո Ն Յ մ Է Ղ ա Ր Դ Է Ն յ ա յ ա Ն Ի Է Մ Ի Ր ա Գ -
Ո Ղ ա Ղ Ի Կ ա մ Մ Ի Ր ա Գ Ե ա Ն Կ Ո Ջ Ե Մ ա Ժ Է ա յ ց Ե Ղ Ը , Ե Ր ի Ե Բ Ն ա Բ Ե Ի
Տ Ե Ր Ս Ի Ք Ի Բ ա Ր ձ Ո Ւ Ջ Ե Ր Ը ա Ղ ա Մ ա Ղ Ե Մ ա Ժ Է ա յ Ե Ր Է Ն Ո Վ մ Է . և Ե Ր
Ջ ա Ր մ ա Ն ա լ Ի Ն Է ի ր ա յ Դ ա Ղ ա Մ ա Ղ Ե Մ ա Ժ լ Ե Ղ Ո Ւ ա Ղ Դ Ե ց Ո Ւ Թ Ի
Ն Ը Դ Ե Ռ ա յ Ն Ք ա Ն մ Ե Ժ Է Ե Ր , Դ Ե ա Յ Ի Գ Ո Ւ Դ Ե ց Ե Ղ Ե Ր Ը պ ա Ր ա Մ
Ե Ր Ի Է լ Ե Ղ Ո Ւ մ Է ս Ե պ Ե Ր Վ Է ի Ե ս Ո Վ Ո Ր Ի Ն ջ ա յ Ն :

Տ Ե Ր Ս Ի Ք ի Ե Բ ա ժ Ն Ո Ւ Գ լ Ի Ե ա Ռ ա պ Ե Ս չ Ո Ր ա մ ա ի , ա յ Ն
Է Դ Զ ա Ր - Ս ա Ն Ե ա Գ Կ ա մ Խ Ե Ր - չ Ո Ւ , Ե Ր ի Ե մ ա յ Տ Ե Ր Ս Ի Ք Ի Է ա
Ր ա Մ ա յ Ի Ն ս ա Ր Ո Ր ա Ն Ե Ր Ը , Ա Ր ա ծ ա Ն Ի Ի ա Ղ ա Կ Ի Ն վ Ե ա յ : 2⁰ Խ Ո Ւ Ե

էն կամ խողովակն և կամ Աղէն, որ կը թայ Տէրսիմի
հիւսիսային ստորոտները, Ռերլանի հարաւ — արեւմտեան
կողմը : 3° Տոմէի (հնու-Քն՝ Առիւծ, իսկ այժմ՝ տեղացիները հա-
մանուն լեռան Տելլիւն-պապ կ'ըսեն) կամ Աղաւան. և 4°
խութի-տէրէտի կամ Հայտ-բւն, որոնք Տէրսիմի բուն կեդրո-
նը կ'իյնան : Այս գլխաւոր չորս բաժանումներուն մէջ, որ
կը մտնեն նաեւ շատ մանր-մունր բաժանումներ, — կը բնա-
հոն 18 գլխաւոր և անուանի ցեղեր և 22 երկրորդական
սեղ բունոջ ցեղեր :

Առաջիններն են՝

1° Իզօլցիք, 2° Պուլանուղցիք⁽¹⁾, 3° Տէր-Օվանցիք (հայ), 4°
ղլուանցիք, 5° Հայտարանցիք, 6° Ճիպան կամ Ճիպրանցիք, 7°
Ալան կամ Ալանցիք, 8° Տոմիկցիք, 9° խոութիցիք, 10° Ապա-
սանցիք, 11° Հաւորիցիք, 12° Չէյի-Հասանցիք, 13° Մամլեգցիք,
14° Միւրագցիք (հայ), 15° Կուրեղանցիք, 16° խարաջօլցիք, 17°
Եռսու-Ֆանցիք, 18° խուզուլանցիք :

Իսկ վերջիններն են՝

1° Ըամ-ուշաղի, 2° խոշ-ուշաղի, 3° Տէրվիղ-Ճէմալ, 4° Կիւլա-
պի, 5° Կալան, 6° Կէօլէբ-ուշաղի, 7° Թօփուզ-ուշաղի, 8° Կեալ-ուշա-
ղի, 9° Եօզպէթ, 10° Պէզէբ-ուշաղի, 11° Ասլան-ուշաղի, 12° Պրիմ-
ուշաղի, 13° Պէթ-ուշաղի, 14° Տիւրէք-ուշաղի, 15° խարապալ-ու-
շաղի, 16° Մունզուր-ուշաղի, 17° Տամ-ուշաղի, 18° Լէթիք-ուշաղի,
19° խըրխան, 20° Սըբ-օղլի, 21° Բիվանք և 22° Ախ-ուշախ :

Տէրսիմիներն առհասարակ 90 առ 100 բարձրահասակ են,
իսկ ծնացածները՝ միջահասակ : Առհասարակ բոլորն ալ լայն թի-

կուճարով, հաստաբազուկի և կուրծքերնին զուռս ցցուած, ջղային
կազմուածք մ'ունին: Իկեմքերնին՝ թուխ, մորթերնին՝ զեղնագոյն,
դիմագծութիւննին՝ արտայայտիչ ու համակերելի է: Աչքերնին՝
խողոր, սև, հայիական աչքեր են կարծես (ոմանց աչքի չերմոցը
փոքր-իճչ կարմրած և դաժան նայուածք մ'ունին), նայուածքնին՝
խելացի, բարի ու գիտակցական են: Քրթերնին՝ արծալային (սունա-
կան քիթեր ևս կը գտնուին), բերաններնին՝ մեծ, շրթուքներնին՝
կարմիր ու զարգացած, և վարի շրթուքը վերինէն աւելի թան-
նըր, ժնտներնին՝ ընդհանրապէս իրարու վրայ դրուած են. ա-
տամբերնին՝ խիտ ու միջակ մեծութեամբ (ոմանց խողոր ատամնե-
րը միշտ նկատելի կը լինին խօսած ատենին, և այդպիսիներու
լեզուն փոքր երկար լինելուն համար միշտ կ'ընդհարուի ատամ-
ներուն և բառերը շրջալեզուող բնաւորութիւն մը կ'ունենան):
Դունջերնին՝ աւելի բարեձև կամ կըր ու կատարեալ են: Մա-
զերնին՝ երկար, խիտ ու սեք-սե են (կանայք երեսը մազեր չ'ու-
նենալուն համար սե մետաքսի կամ հասարակ սե բրդէ հի-
սուած շինծու մազեր կը գործածեն): Ճակատնին՝ բաց, գան-
կերնին՝ հարթ, ծոծրակնին՝ փոքր-իճչ կըր: Ուղբերձուն ու
ձեռքերնուն մատներն ու թաթերը՝ երկար ու խողոր են:

Տէրութեցիները մեծահոգի և վեհանձն են, բայց ոչ գոռոզ,
և խիստ նախանձոտ են, երբ նախանձի խնկան առիթ կայ: Սա-
տիկ վրէժխնդիր են իրենց դէմ դաւադրութիւն նիւթողներուն
և նոյն իսկ զիրենք բամբասողներուն դէմ: Զուարթաբարոյ
և խիստ կուռասէր են, բայց միանգամայն իրենց գործերնու
տէր: Հեղաբարոյ և խոնարհ են բարեկամներուն առջև, իսկ

յանդուգն՝ թղնամբի դէմ: Վտանգի մահանայ երևան իւզայ
անոնց հզօր իորովը. անոնց դիւցազնական գործերը՝ այլ
ևս առասպելներու և հրաշքներու խաբէ կ'անցնեն: Բազմա-
կնոթիւն չունին. այլ միմայն իրենց ցեղապետներնուն ա-
ռանձնաշնորհուած է այն կարծես, բայց անոնք ալ երհու չի-
նէ աւելի չեն առնէր: Ամուսնալուծութիւն կամ ապահար-
զան բնաւ չկայ միջերնին: Թափատութիւնը՝ ոմանք միայն ըն-
դունած են: Կրօնական մասնաւոր հաստատութիւններ չու-
նին: Անոնց կրօնաւորներն են՝ Տէրտներն ու Աշխտներն
որ միայն կուրիլան ցեղին առանձնաշնորհուած է այդ սրբա-
զան կուլում ունենալը, և որոնք սալ-երով ու սքիւզներով
և անգիր երգերով կ'աւտայայտեն կրօնական արարողութիւն-
ները, իւրաքանչիւրին տունն երթալով: Բոլոր Տէրսիմցիները
մեծ հաւատք ունին դէպի Հայոց կիսահորձան սրբատեղիներ
ըն, զորս ամէն մէկ զայլափոխիդ կրնաս տեսնել Տէրսիմի
կուսական անտառներուն խորքերը: Հաւրէի կամ Հաւու-
րիլի Ա. Կարապետ վանքը (Տոսիկի Բաժնին մէջ)՝ որ այ-
ժմ իսկ գոյութիւն ունի բաւական խոխութեամբ, Տէրսիմցի-
ներու միակ պաշտած առարկան ու աստուածն է:

Տէրսիմցիներու կանայք Օսմանցիներէ շատեալ ևս պահեն,
իսկ Հայերէ՝ բնաւ չեն պահեր:

1899 Մարտ 1

Ա. Երզնկան

ԿԱՅԾՈՌԻԿ

Ծանօթութիւն

(1) Չպիտք է սակայն շփոթել այս Պաւլոս-դէմները՝ Տարօնոյ և վա-
ղարականի կողմէն բնակող համայնին աշխրհեանքին հետ. զի՝ միջը միասին հե-
բնաւ յարաբերութիւն չունի, այսինքն՝ երթեկութիւն չկայ միջերնին: